

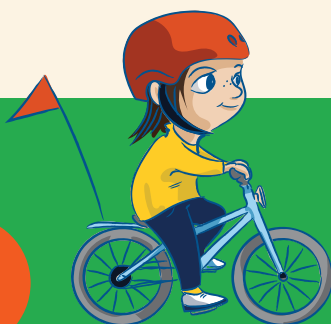

Barnens rättigheter

ARTIKEL 2

Alla barn är lika mycket värda, ingen får diskrimineras.

ARTIKEL 3

Vuxna ska alltid se till barnets bästa.

ARTIKEL 6

Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

ARTIKEL 12&13

Barn har rätt att bli hörda och säga sin åsikt. Barn har rätt till yttrandefrihet.

ARTIKEL 16

Barn har rätt till privatliv.

ARTIKEL 17

Barn har rätt till information.

ARTIKEL 19

Barn har rätt att skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.

ARTIKEL 31

Barn har rätt till lek, vila och fritid.

 folkhälsan

Har du koll på barnkonventionen?

Konventionen om barnets rättigheter antogs av FN:s generalförsamling redan år 1989, men är fortfarande ganska okänd för många. Du kanske tänker att detta inte är relevant i finländska förhållanden, men barnets rättigheter behöver beaktas alla dagar i alla delar av världen. Det är vi vuxna som ansvarar för att förverkliga barnens rättigheter. Barn som redan när de är små känner till sina rättigheter och får dem tillgodosedda har större möjlighet att utveckla trygghet, att ifrågasätta saker som inte känns bra och att motivera och argumentera för sina rättigheter.

Materialet är uppbyggt i moduler, och mellan de olika modulerna kan du reflektera över och prova på olika övningar med barnen och med kollegiet. Innehållet riktar sig till personal på daghem och studeranden men också andra som är intresserade av temat.

Varje modul innehåller följande delar:

- Texter kring olika temaområden som berör barnkonventionen.
- Videoklipp som introducerar olika teman och väcker intresse och förståelse.
- Reflektionsuppgifter, övningar och material som du kan jobba med på daghemmet.

Målsättningen är att stöda personal inom småbarnspedagogiken att implementera barnkonventionen i vardagen. Syftet är att reflektera över den barnsyn och den värdegrund ni har då det kommer till barns rättigheter och barns delaktighet och inflytande. Materialet hjälper dig att steg för steg stärka barnens rättigheter genom att se över verksamheten, rutiner och värderingar. Vi vill ge dig mer kunskap och insikter i hur du kan arbeta för att barnkonventionen ska genomsyra all verksamhet på daghemmet.

Lycka till!

Maria Stoor-Grenner & Jennie Stolzmann-Frankenhaeuser

Sakkunniga inom mobbningsförebyggande arbete bland småbarn

KÄLLA FN:s konvention om barnens rättigheter

ILLUSTRATIONER Terese Bast

GRAFISK FORM Sonja Finholm

© Folkhälsan, 2023

Innehåll

1 FN:s barnkonvention	
Tryggar barns behov och intressen	4
2 Delaktighet och inflytande	
Alla barn har rätt till en åsikt	6
3 Var ska vi börja?	
Kartläggning av verksamheten	8
4 Allas lika värde	
Hur arbetar ni med jämställdhet och likabehandling?	10
5 Vänskap och inkludering	
Att främja trygghet och förebygga och ingripa i mobbning	12
6 Barnens rätt till trygghet	
Hur kan vi tillsammans skapa förutsättningar?	15
7 En egen identitet	
Lyhört samspel stöder barnets identitetsutveckling	17
8 Att nå sin fulla potential	
Så kan du stöda känsllosamma och känslostarka barn	19
9 Språket är nyckeln	
Alla språk är lika viktiga	21
10 Barns rätt till kommunikation	
Alla har rätt att göra sig förstådda	23
11 Mediefostran	
Navigera rätt i den digitala världen	26
12 Lekens betydelse	
Främja utveckling, lärande och välbefinnande	29
13 Upp och hoppa	
Hur koppla lek och rörelse till barnkonventionen?	35
14 Mångkulturella lärmiljöer	
Kulturell och kommunikativ kompetens skyddar sårbara barn	37
15 Föräldrasamarbete	
God samverkan mellan hem och daghem	41
16 Barn och sexualitet	
Stöd barns sexualitet genom att våga prata	43
17 Oro för ett barn	
Ibland måste man anmäla	45

2. FN:s barnkonvention

Tryggar barns behov och intressen

FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn under 18 år. Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling 1989. Sammanlagt 196 länder har skrivit under och förbundit sig att följa reglerna och i Finland har konventionen gällt som lag sedan 1991. Barnkonventionen består av sammanlagt 54 artiklar. Fyra av artiklarna är extra viktiga och brukar kallas barnkonventionens huvudprinciper. Dessa fyra principer bör man alltid ha i åtanke då man bekantar sig med de övriga artiklarna:

- Icke-diskriminering.
- Prioritering av barnets bästa.
- Barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling.
- Barnets rätt att höras.

Syftet och målsättningarna med barnkonventionen är att skydda och trygga varje barns behov och intressen. Innehållet kan på en övergripande nivå kategoriseras i tre olika delar:

Protection rights

Barnet har rätt till skydd, omsorg, kärlek, trygga och varaktiga mänskliga relationer och en uppväxt som stärker känslan av trygghet.

Provision rights

Barnet har rätt att få sin del av samhällets resurser i fråga om till exempel omsorg, mat, hälso- och sjukvård.

Participation rights

Barnet har rätt att aktivt få delta i olika vardagssituationer, bli respekterat för sina åsikter, sett och hört.

För att jobba med barnkonventionen behöver ni utmana er egen föreställning om barn och barn-
dom. Att jobba med barnkonventionen handlar om ett värdegrundsarbete där ni tillsammans i per-
sonalen diskuterar vad det innebär att barn är rättighetsbärare. Ta del av Unicefs konkreta artiklar
och reflektera över vad det här kräver av er verksamhet. För att veta var ni ska börja ert föränd-
ringsarbete behöver ni synliggöra var ni står nu då det kommer till arbetet med barnkonventionen.

Frågeställningar för personalen

- Hur väl känner ni till barnkonventionen?
- Hur väl känner barnen på ert daghem till barnkonventionen och hur väl får de sina rättigheter tillgodosedda?
- Vad innebär det att barn har rättigheter på ert daghem, hur ser det ut i vardagen?

Tips för att öppna upp barnkonventionen för barnen

- Synliggör barnets rättigheter med hjälp av barnlitteratur. Det finns en hel del litteratur som behandlar barnets rättigheter.

Barnkonventionen i sin helhet hittar du på www.unicef.fi

ARTIKEL 12&13

Barn har rätt att bli hörda och säga sin åsikt. Barn har rätt till yttrandefrihet.

2. Delaktighet och inflytande

Alla barn har rätt till en åsikt

Maria Stoor-Grenner & Jennie Stolzmann-Frankenhaeuser

Sakkunniga inom mobbningsförebyggande arbete bland småbarn, Folkhälsan

Att barnet ska kunna göra sin röst hörd är en viktig förutsättning för att kunna förverkliga rätten till utbildning. Om barnen inte känner sig trygga att uttrycka sina åsikter kan de inte heller tillägna sig kunskap på ett optimalt sätt.

I barnkonventionens artikel 12 lyfts barnets rätt att bli hörd. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Men forskning visar att barnets rätt till delaktighet inte alltid är en självklarhet för vuxna och att det ibland saknas förståelse för hur barnets delaktighet i till exempel beslutsfrågor kan konkretiseras.

Det är viktigt att komma ihåg att det är en rättighet – inte en skyldighet – att få uttrycka sin åsikt. Barn kan uppleva sig pressade att uttrycka sin mening till exempel i valsituationer där barnet kanske ännu inte hunnit bilda sig en uppfattning över vad hen vill göra. Barn som har svårt att uttrycka sig verbalt kan även ha svårt att uttrycka sin mening inför andra barn. Då blir det de vuxnas uppgift att formulera frågor så att barnet i stället kan nicka eller visa vad hen vill göra, eller fråga enskilt för att undvika en alltför pressande situation.

För att barn ska ha reellt inflytande behöver vuxna involvera barnen både före, under och efter en aktivitet eller förändring. För att barn ska kunna bilda sig en egen uppfattning om saker behöver de få information på ett sätt som de förstår. Om barn ska känna sig delaktiga behöver de även känna att de är med och påverkar saker som de själva bryr sig om och tycker att är viktiga. Ibland tenderar vuxna att fråga efter barns åsikt enbart då det passar deras syften och tidtabell. Om barn känner att deras åsikter är värdefulla och att deras åsikter och idéer respekteras och leder till förändring ökar även deras vilja att göra sig hörda och påverka. Det är de vuxnas uppgift att jobba för att alla barn vågar, vill och kan göra sin röst hörd och att det leder någon vart då man uttrycker sina åsikter. Att uttrycka sin vilja behöver inte heller ske med ord utan kan ske via kroppsspråk, gester,

bilder och tecken. Det ska heller inte krävas en viss kompetens eller erfarenhet för att få uttrycka sin åsikt. Även de yngsta barnen ska ha den rätten.

Testa att under en dag säga ja i stället för nej till de idéer och förslag som barnen kommer med och se om detta ökar barnens intresse att vara med och påverka. Kom ihåg att barn många gånger är ovana att få vara med och bestämma och att de därför ibland verkar ointresserade eller har svårt att komma med idéer. Observera de yngsta barnens kroppsspråk och ge akt på vad de försöker uttrycka.

Enligt planen för småbarnspedagogik ska pedagogen ha en känslighet för och förmåga att reagera på barnets känslor och tillsammans skapa en tillitsfull atmosfär i vilken barnet känner delaktighet och där barnets allsidiga lärande gynnas. Verksamhetsmiljöer som kännetecknas av en tillitsfull atmosfär förpliktigar varje pedagog att medvetandegöra för sig själv, men också för andra vuxna och barnen, vilken värdegrund den pedagogiska verksamheten har och vilka etiska principer den följer. Styrdokumenten ger riktlinjerna medan pedagogerna på bästa möjliga sätt måste låta varje barns tankar och funderingar komma till uttryck.

Planen för småbarnspedagogik

”Som pedagog förväntas du ge barn möjligheter att känna delaktighet och att utvecklas, lära och fostras i en gynnsam demokratisk anda.”

UTBILDNINGSTYRELSEN, 2016

KÄLLOR

Lundkvist, 2016; se Mustaniemi-Laakso i denna antologi; Venninen, Leinonen, Lipponen & Ojala, 2014
Barnombudsmannen i Finland, 2006; 2009

ARTIKEL 3

Vuxna ska alltid se till barnets bästa.

3. Var ska vi börja?

Kartläggning av verksamheten

Maria Stoor-Grenner & Jennie Stolzmann-Frankenhaeuser

Sakkunniga inom mobbningsförebyggande arbete bland småbarn, Folkhälsan

En kartläggning av barnens livssituation är ett nödvändigt underlag för arbetet med att stärka barns rättigheter. Om man inte känner till hur barnen i en grupp har det så finns det en risk för att vissa barn blir osynliga eller förbisedda.

En kartläggning behövs för att få upp ögonen för om något barn har sämre tillgång till rättigheter. Det kan till exempel handla om funktionsvariationer, barn med arbetslösa föräldrar, barn med föräldrar som har för lite tid för dem, barn med föräldrar med psykisk ohälsa eller barn med invandrarbakgrund. Kartläggningen av barnens livsvillkor ska vara utgångspunkten i förändringsarbetet. Alla barn på daghemmet ska ha tillgång till alla rättigheter i barnkonventionen. För att veta vilka barn diskrimineras behöver vi veta vilka faktorer som skapar diskriminering. Därför ska kunskap om barns livsvillkor vara utgångspunkten när vi börjar göra förändringar i verksamheten. Samtalen kan utgå från följande frågor kring principerna i barnkonventionen. Gör gärna anteckningar:

- Känner ni till de faktorer som kan hindra barn att få sina rättigheter tillgodosedda?
- Hur tänker ni kring att alla barn på daghemmet har rätt att nå sin fulla potential? Har alla barn på er enhet förutsättningar att göra det?
- Utgår er verksamhet från barnen och hur syns det i ert daghem? Har alla barn möjlighet att göra sin röst hörd?
- Hur ser gruppindelningen ut hos er, vilka barn inkluderas och vilka utesluts? Påverkar faktorer som till exempel kön, ålder eller språk?
- Hur pratar ni om barn och hur benämner ni dem?
- När ser ni barnen som experter på sina egna liv och sin vardag?

Reflektion, övningar och material

Skapa en åtgärdsplan

En åtgärdsplan med tydliga mål, aktiviteter och ansvarsområden hjälper er i arbetet med att implementera barnkonventionen. Om man har en plan så blir det enklare att följa upp arbetet. I åtgärdsplanen ska det framgå vad ni ska förändra, hur ni ska jobba men också hur ni ska följa upp arbetet.

Steg 1 Planera förändringsarbetet

Vilka verksamhetsområden på ert daghem vill ni vidareutveckla för att öka barns rättigheter? Det kan handla om leken, samlingen, matsituationen eller något annat. Planera åtgärder och aktiviteter som ni vill göra för att öka barnets rättigheter, som till exempel att läsa barnböcker som belyser barnets rättigheter. Det kan vara bra att spjälka ner målsättningen, att öka barns rättigheter i flera delmål, till exempel genom att stärka barns delaktighet i samlingen eller att vid alla beslut som berör barn se till barnets bästa. Fundera på vad som ska hända för att ni ska nå era delmål, alltså det ni kom fram till att ni vill förändra. Fundera också på kartläggningen av barns livsvillkor – finns det barn som ni behöver tänka extra mycket på i ert förändringsarbete eller behöver ni sätta mer resurser på vissa grupper av barn?

Steg 2 Åtgärder för att uppnå delmålen

För att genomföra barnkonventionen behövs en del små eller stora aktiviteter i er verksamhet. Exempel på aktiviteter är en ny verksamhet som ni tar i bruk, att ni börjar jobba med ett material eller håller en föräldrakväll. Det kan också handla om att ändra på rutiner och arbetssätt. Därför kräver det engagemang från hela personalen. Vilka små eller stora steg kan ni ta för att komma vidare? Aktiviteterna beskriver vad ni konkret gör för att uppnå målet. Utse någon eller några i personalen som driver arbetet framåt, det här är ett arbete som kräver både tid och resurser.

Steg 3 Utvärdera resultatet

Målet är att öka alla barns rättigheter på daghemmet. Implementeringen av barnkonventionen betyder att nya arbetssätt och rutiner behöver etableras. Utmaningen kan ligga i att få bestående förändringar till stånd. Ni behöver säkerställa att alla förbinder sig till arbetet under en längre tid. När ni har utfört era aktiviteter behöver ni mäta om aktiviteterna ger resultat. Har ni kunnat öka antalet barn som får sina rättigheter tillgodosedda? Har ni mer än tidigare kunnat se till barnets bästa? Borde ni göra något annorlunda i fortsättningen? Kom ihåg att ta med barnen och vårdnadshavarna i utvärderingen.

KÄLLOR

Barnets rättigheter. Barnkonventionen i förskolan. Ekman, Å. (2020).

Implementering av barnkonventionen- med hjärta och hjärna. Lundin Karphammar, M. (2019).

Så blir barnkonventionen konkret. 12 nycklar till ett strategiskt barnrättsarbete. Fagerstrand, M. (2018).

ARTIKEL 2

Alla barn är lika mycket värda,
ingen får diskrimineras.

4. Allas lika värde

Hur arbetar ni med jämställdhet och likabehandling?

Sara Sundell

Sakkunnig i jämställdhet och jämlikhet, Folkhälsan

Enligt barnkonventionens andra artikel är alla barn lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras. Men hur syns det här inom olika delar av verksamheten inom småbarnspedagogiken?

För att barnkonventionen ska förverkligas krävs en medveten pedagogik och ett systematiskt arbete som främjar jämlikhet och jämställdhet och motverkar diskriminering och rasism. Från och med 1 juni 2023 kräver lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män att man ska göra en jämställdhetsplan för verksamheten inom småbarnspedagogiken, medan diskrimineringslagen kräver att man ska göra en plan om likabehandling i verksamheten. Det här ger bra möjligheter för att systematiskt kunna arbeta med de här frågorna.

Arbetet handlar om utredning, åtgärder och utvärdering. Det börjar med att synliggöra kränkande, diskriminerande och ojämlika normer i verksamheten. Först behöver vi synliggöra våra egna normer, värderingar och vårt bemötande. Mycket vi gör sker omedvetet. Vi tror ofta att vi och våra verksamheter är jämställda och jämlika, men när vi kartlägger och synliggör vårt eget bemötande och de system och rutiner vi har inom verksamheten kommer det ofta fram saker som kan göras på andra sätt för att fler ska känna sig inkluderade och jämlikt bemötta. Det handlar även om utrymna, böckerna, sångerna, leksakerna och de övriga materialen i verksamheten och även hur de är planerade och placerade. Gör hela personalen, barnen och vårdnadshavarna delaktiga i arbetet.

Efter att vi kartlagt hur vår egen verksamhet ser ut ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv, och hur vi själva agerar och tänker utifrån de perspektiven, får vi se vad vi behöver utveckla och vilka konkreta åtgärder vi ska göra för att alla barn ska känna sig lika mycket värda, ha samma rättigheter och att ingen blir diskriminerad.

Reflektion, övningar och material

Fundera på till vem er verksamhet riktar sig

- Vem får mest bekräftelse, får höras och får påverka verksamheten? Får lugna, tysta barn lika mycket uppmärksamhet som bråkiga högljudda barn? Får ni alla att känna sig lika värdefulla?
- Iaktta hur ordet fördelas under till exempel en samling. Vem får prata utan att be om ordet och vem får prata efter att ha bett om ordet? Vem får negativ tillsägelse? Se om det fördelas lika mellan barnen och om det finns mönster som har att göra till exempel med kön.
- Vem kan känna igen sig och sina nära i böcker, berättelser, sånger och på bilder? Finns det olika slags familjer, barn och vuxna med olika funktionsvariationer, religioner och hudfärger? Flickor som är aktiva, pojkar som är omvårdnande? Personer som bryter mot könsnormer eller har olika könsidentiteter och sexuella läggningar? Tänk på det då ni lånar eller skaffar böcker, bilder och leksaker.
- Diskutera med barnen om normer och mångfald och ta fasta på deras egna initiativ att diskutera teman om jämlikhet och jämställdhet. Ingrip i stereotypa eller kränkande kommentarer.
- Diskutera med vårdnadshavarna och informera dem om arbetet. Fråga hur de ser på verksamheten och vad de tycker att ni kan utveckla.
- Integrera arbetet i hela verksamheten. Det är ett pågående arbete, som man inte blir färdig med, men redan små förändringar kan leda till att fler känner sig inkluderade och mår bättre.

Läs mer på www.olika.nu

KÄLLOR

Diskussionsmaterial om normer: www.folkhalsan.fi/tankom

Enkätmodeller: www.folkhalsan.fi/kunskap/daghem-och-skola/anti-mobbning/jamstallldhet-pa-dagis/

Guide för att stöda planeringsarbetet: Planering av jämställdhet och likabehandling i verksamheten | Utbildningsstyrelsen (oph.fi)

Modeller för observationer: Jämställdhet i lärande – Just another WordPress site (tasa-arvokasvatuksessa.fi)

Observationsunderlag, checklistor för jämställd småbarnspedagogik och normmedvetet arbete, normkreativa rithäften: www.jamstallt.se

Material på finska: <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/>

ARTIKEL 2

Alla barn är lika mycket värda,
ingen får diskrimineras.

5. Vänskap och inkludering

Att främja trygghet och förebygga och ingripa i mobbning

Maria Stoor-Grenner & Jennie Stolzmann-Frankenhaeuser

Sakkunniga inom mobbningsförebyggande arbete bland småbarn, Folkhälsan

För att kunna främja alla barns lika värde behöver vi synliggöra sådant som kan begränsa ett barn att få sina rättigheter tillgodosedda.

Barnkonventionens artikel 2 handlar om varje barns lika värde och lika rättigheter. Att jobba med artikel 2 handlar om att förebygga diskriminering och främja alla barns lika värde. Det kan handla om att vi behöver jobba med jämlikhet, jämställdhet och synliggöra de normer som existerar på vårt daghem. Men vi behöver också känna till hur barns livsvillkor ser ut i Finland generellt. I artikel 19 står det att barnet ska skyddas mot alla former av våld, försummelse och utnyttjande. Artikel 39 lyfter upp att ett barn som utsatts för någon form av utnyttjande bör få hjälp till rehabilitering och social återanpassning.

Utbildningsstyrelsen (2023) lyfter fram att varken barn eller personal inom småbarnspedagogiken får mobba eller diskriminera någon eller äventyra andras trygghet eller hälsa. De poängterar att en avgörande faktor för att mobbning, våld och diskriminering ska upphöra är att i ett tidigt skede behandla ärendet tillsammans med vårdnadshavarna. Kännedom om mobbning kan fås genom att någon i personalen berättar eller ser händelsen eller genom att barnet eller vårdnadshavarna berättar. När du får kännedom om mobbningen är du skyldig att reda ut ärendet och ingripa. När situationen löses är det viktigt att barnet blir hört och när man löser situationer mellan barn är det viktigt att beakta barnens ålder och utvecklingsnivå.

Läs mer om förebyggande av mobbning, trakasserier, diskriminering och våld på www.oph.fi/sv/sag-nej-till-allt-vald

Vad är mobbning?

Mobbning är ett aggressivt beteende som gör någon illa fysiskt eller psykiskt. Handlingarna är återkommande, avsiktliga och riktar sig mot en försvarslös. Mobbing är inte en engångsföreelse och ska inte blandas ihop med konflikter. Mobbing är ett grupphenomen, vilket betyder att mobbing sällan utförs av endast en person, utan det finns så gott som alltid flera involverade.

Mobbning förekommer redan bland barn under skolåldern. Det finns inga enkla svar på frågan varför mobbing uppstår. Varje mobbningsfall är unikt och ofta finns det flera faktorer som samverkar. Då vi pratar om små barn och mobbing kan det vara svårt att avgöra om de negativa beteendena är uttryck för ett visst utvecklingsskede hos barnet eller om det handlar om mobbing. Därför är det viktigt att vuxna gör barn medvetna om vilka handlingar som kan såra och skada andra. Det är inte meningen att vuxna ska vänta tills handlingarna blir medvetna och återkommande innan de ingriper. Ett tidigt ingripande gör att beteendet inte hinner utvecklas till mobbing och att handlingsmönstren och rollerna inte hinner bli befästa. Att kunna avgöra var gränsen mellan mobbing, konflikt och skämtsamt beteende går är inte så lätt. Därför är det viktigt att komma ihåg att se till den subjektiva upplevelsen och ta reda på vad barnet tycker att mobbing är och vad som gör dem ledsna.

Berätta för barnen att de har rätt att känna sig trygga och att ingen får göra dem illa. Det betyder att varken barn eller vuxna får slå dem eller göra saker mot dem som känns obehagliga. Våld kan vara både fysiskt och psykiskt. Att se eller höra någon annan bli slagen eller utskäld är också skadligt för barnet.

Mobbning är en form av våld. Om våld förekommer är det viktigt att barnen berättar om det för en vuxen som de litar på. Det är aldrig barnets fel om någon använder våld. Om barnet har blivit utsatt har det rätt att få all hjälp och stöd som det behöver för att börja må bättre igen.

Det är viktigt att reflektera kring fenomenet mobbing innan man inleder det förebyggande arbetet. Alla människor har i större eller mindre utsträckning kommit i kontakt med mobbing. Forskaren Françoise D. Alsaker poängterar att det i arbetet mot mobbing behövs både vilja och mod. Vilja innebär att du som vuxen på daghemmet aktivt beslutar dig för att jobba mobbningsförebyggande. Mod innebär att du vågar prata om mobbing och vågar påtala brister och ändra system som inte fungerar. Mobbing är inte så lätt att definiera, eftersom varje enskild individ sätter sin innebörd i begreppet. Pedagoger, barn och vårdnadshavare kan ha olika uppfattningar om vad det handlar om och vilka beteenden de upplever vara kränkande och sårande. För att komma åt dina eller era föreställningar är det viktigt att du eller ni avsätter tid för att fundera kring olika begrepp och vad de betyder i just er verksamhet. Nedan hittar du frågeställningar som kan öka medvetenheten om mobbing.

Reflektion, övningar och material

Fundera själv och tillsammans i personalgruppen över följande påståenden

- När handlar det om mobbing?
- När handlar det om konflikter?
- När handlar det om skoj?
- Hur agerar jag eller vi i de olika situationerna?
- Hur stämmer vår definition på mobbing överens med rådande definitioner?
- Vilka begrepp och ord använder jag och vi bland barnen då vi talar om mobbing,

och bland oss vuxna?

- Hur samtalar vi om mobbning med barnen och vårdnadshavarna?

Tips för att diskutera mobbning med barnen

- Läs böcker om mobbning och vänskap.
- Samtala om saker som berör mobbning:
 - Vad blir barnen ledsna av?
 - Vad anser barnen att mobbning är?
 - Vad anser barnen att konflikter är?
 - Vad anser barnen att skämtsamt beteende är?
 - Hur kan man se om den andra inte tycker att ett beteende är skojigt?
- Samtala med barnen om vad det innebär att vara en vän:
 - Hurdan är en god vän?
 - Vad kan man göra tillsammans med vänner?
- Sammanfatta det ni kommit fram till och gör till exempel ett kollage på väggen av barnens tankar.

Hur ser det ut på vårt daghem?

- Vågar vi uttrycka våra tankar och känslor?
- Vågar vi be om hjälp?
- Vågar vi säga nej?
- Vågar vi misslyckas?
- Hjälper vi varandra?
- Delar vi med oss av det vi är bra på?
- Respekterar vi olikheter?

Saknas något från listan?

Vad annat kommer du att tänka på som är viktigt för att medlemmar i en grupp ska trivas och må bra? Vad behöver vuxna göra för att barn ska känna så här?

Material

Föräldrabroschyr

<https://indd.adobe.com/view/bc4137c2-9189-4fed-b51f-f2b1809d6deb>

KÄLLOR

Alsaker, F. (2012). Mutig gegen Mobbing in Kindergarten und Schule. Bern: Hogrefe AG

Salmivalli, C. (2005). Kaverien kanssa. Vertaisuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus

Stolzmann-Frankenhaeuser J, & Stoor-Grenner, M. Kompisväskan (2015). Ett inspirationsmaterial för att jobba mobbningsförebyggande bland småbarn. Folkhälsan.

ARTIKEL 19

Barn har rätt att skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.

6. Barnens rätt till trygghet

Hur kan vi tillsammans skapa förutsättningar?

Saija Westerlund-Cook
Sakkunnig i familjearbete, Folkhälsan

Trygghet för ett barn innebär att få leva under stabila förhållanden och ha någon att lita på. Då barn är trygga vågar de prova sina förmågor och utvecklar sina resurser.

Barn har rätt att känna sig trygga. I artikel 19 i barnkonventionen står det att vuxna ska skydda barn mot alla former av psykiskt och fysiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård, försumlig behandling, misshandel, utnyttjande eller sexuella övergrepp. Man har kunnat identifiera tio olika kategorier av upplevelser:

- Emotionellt, fysiskt eller sexuellt våld.
- Emotionell eller fysisk omsorgssvikt.
- Utmaningar i hemmet i form av separerade föräldrar, en förälder som har utmaningar med sin mentala hälsa, missbruk eller våld vuxna emellan, eller om någon av föräldrarna har varit i fängelse.

Det finns givetvis också ogynnsamma upplevelser som vi kan utsättas för utanför hemmet, vilket den nyare forskningen också beaktar. Hit räknas till exempel att känna utanförskap eller bli mobbad, att man har flyttat upprepade gånger eller upplevt krig. Det här är olika former av otrygghet som leder till stress och som påverkar vårt välmående både fysiskt, psykiskt och socialt långt efteråt. De tidiga upplevelserna ökar risken för bland annat kroniska sjukdomar, olyckor, utmaningar med mental hälsa eller skolgång och arbetslivsframgång senare i livet. Det är däremot viktigt att observera att det handlar om en ökad risk, inte ett sätt att förutspå framtiden hos en enskild

individ. Likväl kan man tänka att det är i allas intresse att vi blir uppmärksamma på ogynnsamma barndomsupplevelser (ACE – Adverse Childhood Experiences) och framför allt medvetna om vad vi kan göra för att motverka dem och deras effekter.

Det finns också forskning på gynnsamma eller skyddande upplevelser. Precis på samma sätt som de ogynnsamma upplevelserna så har man också kategoriserat de skyddande upplevelserna, exempelvis enligt HOPE-modellen. Den handlar om att känna att man kan och får prata om känslor, känner att man får stöd av familjen också i utmanande situationer, att man regelbundet har möjlighet att delta i rutiner och traditioner, har en känsla av tillhörighet, gemenskap och stöd av vänner och att åtminstone två viktiga vuxna utanför familjen som bryr sig om hur man mår samt minst en vuxen där hemma som man får skydd och trygghet av.

Dessa upplevelser bidrar till att vi känner oss värdefulla, känner tillhörighet och har en möjlighet att uppleva gemenskaper som bär och starka relationer, men de har också en inverkan på vår hälsa på sikt. ACE är överraskande vanliga – de flesta av oss har minst en. Men kanske ännu viktigare är kunskapen om att avsaknaden av skyddande eller gynnsamma upplevelser är mer skadligt för hälsa och välmående än de ogynnsamma upplevelserna. Här kan och behöver vi alltså vara uppmärksamma. Därför behöver vi modigt ta upp eller fråga om ogynnsamma upplevelser – på så vis bygger vi tillit mellan föräldrar och proffs och hjälper familjerna att ta vara på sina styrkor och öka sitt välmående – det är inte problemcentrerat utan hoppfullt.

Vi behöver se och skapa möjligheter till skyddande upplevelser, samtidigt som vi behöver vara uppmärksamma på att det också just nu finns barn som lever utsatta. Just du kan göra skillnad i vardagen – du kan vara den som ser, för det på tal och hjälper till att vända riktningen.

Reflektion, övningar och material

Reflektionsfrågor till personalen

- Hur går ni vidare med iakttagelser om att allt inte står rätt till? Är ni beredda på att barn plötsligt och oplanerat kan berätta om att de är utsatta?
- Finns det utrymme för föräldrar att ta upp frågor till exempel under utvecklingssamtal, och även spontant vid dagisporten?
- Finns det en handlingsplan som alla känner till?

Kom ihåg

Positiv feedback är avgörande i småbarnsvardagen. Vi behöver sätta tid på att sätta ord på det fina vi ser!

ARTIKEL 8

Barns rätt till identitet.

7. En egen identitet

Lyhört samspel stöder barnets identitetsutveckling

Liisa Jungar & Nina Finnäs

Sakkunnig i föräldraskap och hälsa & projektkoordinator, Folkhälsan

Att se barnet som en individ med egna tankar, känslor, viljor och behov är en förutsättning för att barnkonventionen ska förverkligas. Då vi är lyhörda och sätter ett värde i att vara lyhörda, ser vi barnet och stöder barnets självkänedom och utveckling.

Genom spegling bygger barnet upp en bild av vem hen är, vad hen känner, tycker och tänker och vill. Barnets uppfattning av sig själv utvecklas med hjälp av den bild av barnet som vi vuxna speglar tillbaka. Då en bebis är ledsen rynkar vi på pannan och frågar ”oj, är du ledsen?” På så sätt formas bebisens uppfattning om just den sinnesstämningen och hur den kan regleras. Det är med andra ord i relationen med dig som barnet växer. Den vuxna fungerar som spegel och tolk – utan en lyhörd tolk blir barnet ensamt med sina känslor.

I artikel 8 i barnkonventionen konstateras att alla har rätt till en egen identitet. I identiteten ingår ditt medborgarskap i ditt land, ditt namn och dina släktförhållanden. Trots att rättigheten är juridisk och samhällelig gäller den också på ett vardagligt plan – både i familjevardagen och på dagis. Barnet har rätt att bli sett, hört och bekräftat som hen är och barnet har rätt att bli speglat och få stöd i att utveckla sin identitet.

I artikel 18 står det att ”Dina föräldrar har gemensamt ansvar för din uppfostran och utveckling. De ska tänka på vad som är bäst för dig. Om dina föräldrar behöver stöd ska samhället se till att det finns stöd att få, till exempel vård och förskola.”

En förutsättning för att omsorgspersonerna ska kunna bekräfta barnet är att de orkar och klarar av att se barnet, det vill säga inte är utmattade och känner sig tillräckligt trygga och balanserade.

Reflektion, övningar och material

Hur vi ser på barnet spelar roll

Det är viktigt att vi vuxna inte enbart tänker på att följa det som står i barnkonventionen, utan i stället tänker att barnkonventionens artiklar uppfylls då vi bemöter barnen respektfullt och lyhört.

Frågor för föräldrar

- Vad är det finaste med ditt barn just nu? Kommer du på en situation som beskriver de egenskaperna hos barnet?
- Hur skulle du beskriva relationen mellan dig och ditt barn?
- Relationen mellan dig och ditt barn är barnets växtplats. Vilka tankar väcker det?

Frågor för pedagoger

- Vad betyder begreppet identitet för dig?
- När kände du dig senast sedd, hörd och bekräftad? Beskriv situationen.
- Hur kan ni göra på din arbetsplats för att alla i personalen och i barngrupperna ska känna sig sedda, hörda och bekräftade. Ge ett konkret exempel.

ARTIKEL 6

Barn har rätt till liv,
överlevnad och utveckling.

8. Att nå sin fulla potential

Så kan du stöda känsllosamma och känslostarka barn

Paula Ala-Käkelä

Sakkunnig inom neuropsykiatriska frågeställningar och neuropsykiatrisk handledare, Folkhälsan

Alla barn utvecklas i egen takt, också då det gäller känslö- och impuls kontroll. Barn behöver därför olika mycket handledning, men det som är lika för alla är att man vill bli bekräftad och accepterad som den man är.

För att utvecklas och lära sig behövs tillfällen då barnet känner att hen har lyckats. Att lyckas med något leder i sin tur till att man lär sig. Känslostarka, känslösamma och impulsiva barn upplever ofta misslyckanden för att de inte klarat av situationen på det sätt som omgivningen önskar, utan har reagerat med ett känsloutbrott vilket inte medför beröm. Barnen behöver olika former av stöd för att nå sin fulla potential. Känslostarka, känslösamma och impulsiva barn behöver stöd med sin känsloreglering och för att varva ner. Impulserna och sinnesintrycken kan bli för höga under dagen på ett daghem.

Förebygg besvikelse genom förberedelse

En del barn känner trygghet genom att planera allt noga på förhand. Många gånger är vi vuxna inte medvetna om detta eftersom barnet gör det tyst för sig själv, och känsloutbrotten i våra ögon kommer från ingenstans. Genom att vara steget före kan du förbereda barnet genom att ge två eller tre olika alternativ på förhand för att minska graden av besvikelse. Låt barnet till exempel välja vad hen vill leka med: tågbanda, lego eller målarfärg. Då finns det alternativ till favoriten tågbanda som kanske redan är upptagen. Tack vare alternativen blir det lättare att förflytta sig till något annat. Det är också bra att tipsa hemmet om att förbereda barnet inför olika valmöjligheter innan barnet kommer till daghemmet.

Reflektion, övningar och material

Tips

Använd en skattkista, känslökista eller sinnenas kista. Du kan tillverka individuella kistor eller ett par olika kistor för hela gruppen, beroende på behovet. Ha inte alltid samma saker i kistan, utan byt innehållet med jämna mellanrum. Vissa barn kan däremot behöva ha just en viss sak i sin kista för att den ska fungera lugnande och ge trygghet. Det är bara din egen fantasi som begränsar vad och hur du använder kistan och vad er grupp döper den till.

Använd kistan:

- Om barnet blir överstimulerat och behöver få varva ner på en lugn plats och göra något lugnande.
- Om barnet behöver lugna ner sig efter ett känsloutbrott. En del barn önskar vara för sig själv efter ett känsloutbrott men med en vuxen i närheten.
- Om barnet blivit ledset eller besviket över något och fastnat i den känslan och tanken.
- Som en bro till gruppen om man haft svårt att skiljas på morgonen.

Tips på innehåll för olika sinnen

- Något att klämma på (mjukdjur, stressboll, modellera).
- Något att titta på (liten bilderbok, foton på familjen, foton från utfärder med daghemsgruppen).
- Något att lyssna på (speldosa, bjällra).
- Något att dofta på (doftpåse med kryddor som kanel, kardemumma, nejlika eller torkade löv och blommor). Ifall det finns barn som är känsliga för dofter ska man inte ha dofter i kistan.
- Något att fokusera på (lego, leksaksbil, burk med vatten, slime, glitter).

ARTIKEL 3

Vuxna ska alltid se till barnets bästa.

9. Språket är nyckeln

Alla språk är lika viktiga

Johanna Sallinen

Sakkunnig i språkutvecklande verksamhet och småbarnspedagogik, Folkhälsan

Språkutvecklingen är en naturlig del av barnets utveckling, men den behöver ändå stödas redan från allra första början. Alla barn har redan vid födseln en förmåga att ta till sig språk, men hur språket växer och utvecklas beror på omgivningen.

Språk och samspelsförmåga påverkar barnets hälsa och välbefinnande. Det är genom dessa som barnet kan göra sig förstått och förstå sin omgivning. Språklig kompetens och språkliga nätverk lägger grunden för kulturtillhörighet och bidrar till att skapa självbild och självförtroende. Språket påverkar barnets möjligheter att göra sig hört, att lära sig, att uttrycka sina tankar, sina känslor, sin vilja och sina behov.

För att stöda och stärka språkutvecklingen behöver barnet trygga relationer där språket får gro. Barnet behöver både få höra språk och få möjlighet att själva använda språk i olika sammanhang, med olika människor. För att utveckla sitt eller sina språk behöver barnet också få många olika erfarenheter och upplevelser som vuxna och andra barn klär i ord. När barnen får språk för det som de är med om och blir nyfikna på tar de allra bäst till sig språk.

Alla barn kan lära sig många språk. Barnets språkförmåga påverkar inte hur många språk barnet kan ta till sig. Det som barnet kan lära sig på ett språk, kan hen lära sig på flera. Språk har med behov att göra – vi lär oss så många språk som vi behöver. Därför måste vuxna skapa känslan av att de olika språken är viktiga att förstå och använda.

Flerspråkighet orsakar heller aldrig en språkstörning. Om barnet får utmaningar med ett av språken beror det inte på närvaron av andra språk utan på frånvaro av just det språket. Frånvaron kan handla om att barnet inte hör eller får använda just det språket tillräckligt, eller att det finns negativa attityder mot det språket.

Alla språk är lika värdefulla. Genom att medvetet stärka verksamhetsspråket och förhålla sig

öppet och nyfiket till alla barnens språk stärks barnens hela språkkompetens. En språkmedveten pedagogik är ett villkor för alla barns förutsättningar att utveckla sitt eller sina språk. Därför är detta en självklarhet och nödvändighet i verksamheten på daghem och förskola.

Reflektion, övningar och material

Fundera på

- Hur berikar du enskilda barns språk i mötet med barnen? På vilka olika sätt bjuder du på språket i vardagen och den ledda verksamheten?
- Hur skapar du möjligheter för barnet att uttrycka sig mångsidigt? Vilka konkreta exempel kommer du att tänka på?
- Vilket förhållningssätt har du till flerspråkighet? Hur tar det sig uttryck i ditt sätt att handla?
- När, på vilket sätt och i vilka situationer reflekterar du tillsammans med vårdnadshavarna om barnets språk, språkutveckling och hemmets språkmiljö?
- Läser du varje dag högt för alla barn? Finns böckerna lättillgängliga för barnen?
- Finns det en mysig plats att sitta och läsa på i närheten av böckerna?
- Iakttä hur du brukar ställa frågor till barnen. Är det sådana där barnen mest kan svara ja eller nej? Eller bjuder de in till samtal? Fundera också på hur du spinner vidare på det som barnet svarar.
- Iakttä hur du anpassar ditt språk till de enskilda barnen. Ändrar du ditt sätt att prata beroende på hur mycket språk barnet kan?

Tips på hur du kan stöda föräldrarna

- Tala gärna om språk och barnets språkutveckling redan första gången du möter föräldrarna, som en del av barnets hälsa. Då blir det förhoppningsvis en naturlig del av det som ni i fortsättningen kan utbyta tankar om.
- Be på ett respektfullt nyfiket sätt föräldrarna att konkret berätta hur de tänker om barnets språk och hur de stöder språkutvecklingen hemma.
- Ha gärna ett kort dokument med några frågor som diskussionsunderlag. Använd sedan samma underlag varje gång ni sätter er ner och samtalar – då kan ni tillsammans följa upp förändringar i hur ni tänker och handlar.

Material

Webbplats med språkstimulerande material:

www.folkhalsan.fi/spraklekar

Små filmer om hur föräldrar hemma kan samspela och språka med sina barn:

www.kodknackarna.se/hitta-spraket

En samling goda argument för barnlitteratur:

www.barnboksakademin.com/17skal/index.shtml

ARTIKEL 3

Barn har rätt
till kommunikation.

10. Barns rätt till kommunikation

Alla har rätt att göra sig förstådda

Michaela Holm

Sakkunnig inom AKK och talterapeut, Folkhälsan

Alla barn har rätt till kommunikation, att uttrycka åsikter, tankar, och vilja.

Det finns sätt att kommunicera för oss alla.

Små barn uttrycker sig med ljud, gester, kroppsspråk och pekande. Kring ettårsåldern lär sig barn sitt första ord eller ordgestalt, till exempel använder barnet alltid "dada" för pappa. Trots att barnets tal och språk utvecklas mycket under de första åren är det viktigt att komma ihåg att det finns många barn som utvecklas långsammare eller på annat sätt än jämnåriga barn. Ifall ett barn saknar ord, har otydligt tal, eller olika svårigheter med talet eller språket är det extra viktigt att vi som vuxna tar detta i beaktande.

Hur kan vi stöda kommunikationen bland barn?

Visuellt stöd är nyttigt för alla barn. Det betyder till exempel tecken som stöd, alltså att vi med händerna visar vad vi vill, till exempel äta, läsa, sitta, gunga eller sjunga. Symbolstöd fungerar lika som bildstöd, bara att vi i stället använder olika symboler som visar vad vi vill eller tänker på. Pekprat betyder att man pekar på en bild samtidigt som man pratar. För att ett barn ska använda tecken eller symboler, måste du som vuxen använda dem i vardagen. När du visar modell, får barnet se hur man kan uttrycka sig med hjälp av tecken och symboler.

Visuellt stöd, kommunikationsstöd, alternativ och kompletterande kommunikation hjälper barnen att förstå och uttrycka sig. Om barnet har ett hjälpmedel, som till exempel en kommunikationspärm, är det viktigt att den finns framme och används i vardagen. Men tecken och symboler gynnar alla barns tal- och språkutveckling.

Rätten till kommunikation finns bland annat nämnt i barnkonventionens artiklar 12, 13 och 23. När kommunikationen stöds på daghemmet kan barnet vara delaktigt.

Reflektion, övningar och material

Läs mer om barns språkutveckling i broschyren Språkgroddar: <https://www.folkhalsan.fi/globalassets/barn/sprak/bocker-och-broschyror/sprakgroddar-2020.pdf>

Reflektionsfrågor

- På vilka olika sätt kommunicerar barnen i din grupp?
- Finns det något barn som kunde dra extra mycket nytta av att använda tecken som stöd eller bilder som stöd för kommunikationen?
- Ifall något barn har ett kommunikationshjälpmedel, till exempel en kommunikationspärm eller pekplatta, hur kan du som vuxen stöda barnet i användningen av denna?
- Fundera hur du i din barngrupp och tillsammans med alla barn kan använda mer tecken och symboler som stöd i er verksamhet? Tänk på situationer som påklädning, mat, lekar, samling, utevistelse och rörelse.

Tips att prova på med barnen

Dagsschema: Använd bilder för alla aktiviteter, se till att dagsschemat finns på barnens höjd.

Samtalskort: Ta i bruk samtalskort i olika situationer. En samtalskarta är en sida med symboler kring något tema. Samtalskort att printa ut finns på Folkhälsans webbplats www.folkhalsan.fi/visuellt

Använd tecken som stöd: Välj till exempel att ta i bruk tre nya tecken varje vecka. Det är lätt och roligt om alla i personalen och även barnen känner till "veckans tecken". Finlandssvenska tecken finns på webbsidan www.folkhalsan.fi/tecken

Tips på hur du kan stöda föräldrarna

- Gör visuellt stöd till en naturlig del av er vardag. Berätta för föräldrarna att ni i er barngrupp använder tecken som stöd och symbolstöd med alla barn och att det på många sätt stöder tal- och språkutvecklingen. Tipsa föräldrarna att de även hemma kan använda tecken och symboler.
- Berätta för föräldrarna vilka tecken ni använder, till exempel veckans tecken.
- Ge hem exempel på bildstöd ni använder, till exempel samtalskort för specifika teman som höst, jul, påsk eller vinter.
- Ifall ni har ett veckoschema, gör det tillgängligt för hemmet (dela med er till föräldrarna) och kom ihåg att använda bildstöd. Då kan barnen hemma förbereda sig inför veckan och berätta vad ni gjort.

Material

Avgiftsfritt symbolstödsmaterial (bildstöd) att printa ut samt filmer om hur man kan använda visuellt stöd: www.folkhalsan.fi/visuellt

Filmer med finlandssvenska tecken som stöd: www.folkhalsan.fi/tecken

Rätten till kommunikation (Dart, Sverige)

www.vgregion.se/ov/dart/om-kommunikation-och-akk/ratten-att-kommunicera/

En film om rätten att kommunicera (Göteborgs stad, Läsoeteket)

lasoteket.goteborg.se/lasoteket-verktyg/en-film-om-ratten-att-kommunicera/

Papunet. Webbplats om rätt till kommunikation.

<https://papunet.net/svenska/information/ratt-till-kommunikation>

Barnkonventionens samtliga artiklar symbolsatt med Widgitsymboler.

<https://symbolbruket.se/Content/files/Material/PDF/Barnkonventionens%20artiklar%20med%20Widgitsymboler.pdf>

”Rätten att kommunicera”. Affisch med symbolstöd (se bilden).

https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/su1326-771305061-800/native/Ratten_att_kommunicera_bildversion.pdf

Rätten att kommunicera

Jag har rätt att:

- få samspela med andra
- uttrycka värderingar och känslor
- få använda mitt kommunikations-sätt hela tiden
- få veta vad som händer omkring mig
- bli lyssnad på och få svar även om svaret är nej
- få möjlighet att välja
- be om det jag vill ha
- säga vad jag tycker
- be om och få information
- säga nej
- bli pratad med, inte om
- ha fungerande kommunikations-hjälpmedel
- vara i en kommunikativ miljö
- delta i samtal med meningsfullt innehåll
- få insatser för att stötta min kommunikation
- bli tilltalad på ett respektfullt sätt

Fritt översatt av Dart från National Joint Committee for the Communicative Needs of Persons with Severe Disabilities (2022): http://www.asha.org/NJC/bill_of_rights.htm För information om bildlicenser: www.vgregion.se/ov/dart/licenser

ARTIKEL 17

Barn har rätt till information.

11. Mediefostran

Navigera rätt i den digitala världen

Annukka Sältin

Sakkunnig inom Pelituki och projektet Välmående barn och familjer i en digitaliserad vardag

Mediefostran handlar om att förstå det vi ser, hör och läser och att kunna hantera och använda innehållet på ett bra sätt. Men även förmågan att skapa nytt innehåll och vara delaktig. Alla barn har rätt till mediefostran.

Barn kan lära sig att använda en surfplatta snabbare än vuxna men kan inte förstå allt de ser och erfar på internet och via olika medieplattformar och kanaler. I planen för småbarnspedagogik står det att barn ska introduceras till olika medier i ett tidigt skede. Det kan handla om att öva på rim och ramsor, teckna och skapa, titta i böcker och söka information eller sjunga och undersöka. Barn ska få prova på olika medieunderlag, till exempel att färglägga eller lägga pussel digitalt och prova på olika instrument, skapa ljud eller ta en bild med kameran.

Enligt barnkonventionen har barn rätt till information via olika kanaler som faktaböcker, plancher, filmer, teater, internet och radio. Diskutera innehåll på ett tryggt åldersenligt sätt, till exempel vid maten, under samlingen eller då ni gör något som är kopplat till ett visst tema. Diskutera det som barnen visar intresse för, till exempel digitala spel och innehåll som lockar. Genom diskussion får barn bekräftelse för sina tankar och känslor och modeller för trygga sätt att använda olika medieunderlag.

I Finland får många barn sin första telefon som 5-6 åring. Barn har olika regler hemma, vilket kan skapa bråk eller oro, men det är samtidigt ett bra läge för diskussion kring olika regler – till exempel då ett barn får spela ett spel som andra inte får. Barn har rätt till trygghet, och regler kan skydda barn från mobbning och diskriminering. Barn i sårbar ställning har ökad risk för trakassering via internet.

Mediekritik behöver övas upp ända från småbarnstiden för att barn ska kunna urskilja vad som är sant och vad som är falskt. Samtidigt övar barn på vem man kan lita på, var de egna gränserna

går och vad man kan berätta vidare. Allt man ser och hör är inte sant. Vi vuxna handleder barn och visar exempel, diskuterar regler och känslor som medieinnehåll kan väcka. Diskutera i barngruppen vad man kan berätta om sig själv för andra och vilka bilder man kan ta av sig själv och dela vidare. Samma kompisregler gäller då är barn ute på gården eller leker tillsammans under bordet som när man spelar digitala spel eller skriver meddelanden via mobilen.

Barn har rätt att medverka och vara delaktiga. Barn har även rätt att säga nej och har rätt till brevhemligheter. Alla barn behöver inte medverka på bilder eller videoinspelningar om de inte vill. Barn behöver inte visa allt de ritat eller skrivit. Att ha små hemligheter är okej, även för småbarn. Diskutera vad en brevhemlighet betyder, påpeka att man gärna får tänka tyst men gärna prata med vuxna ifall det känns att något är på tok. Vuxna har ansvaret i sista hand. Vi vuxna visar exempel genom vår egen användning av olika digitala plattformar, hur vi kommunicerar och bemöter andra och vilka regler vi följer. Mediefostran betyder att även vi vuxna lär oss nytt och visar intresse för nya saker och reflekterar över innehåll som vi tar del av, skapar och sprider vidare.

Reflektion, övningar och material

Fundera på

- Vilken inställning har jag som vuxen till digitalt spelande och sociala medier?
- Vilket kunnande gällande mediekunskap och användning av medier finns hos personalen?
- Vilka regler för digitala medier för vuxna och för barn har vi i vårt daghem (surfplatta, telefon, kamera, videoinnehåll, skapande av digitalt material)?
- Hur ska jag som pedagog hålla mig lugn ifall det finns oro för att ett barn farit illa via sociala medier?
- Barn har rätt att inte exponeras på sociala medier av vuxna. Känner jag som pedagog till barnets rätt till integritet? Brukar jag dela egna barns bilder på nätet?

Tips

- Banda in ljud som barn själv skapat och lär dem känna igen ljuden som en del av verksamheten. Diskutera trevliga och skrämmande ljud.
- Lek med ficklampor och ljus och skapa konst tillsammans. Fundera hur skuggorna ser ut. Är allt vi ser sant?
- Gör gemensamma "digiregler" och låt barnen fundera över hur bra olika regler fungerar. Diskutera vad som känns skrämmande och vad som är okej. Använd till exempel en modell för spel- och digiregler från Digirygsäcken.
- Diskutera åldersgränser med barnen. Varför finns de, hur ser de ut och var har man sett märken (film, bio, digitala spel, brädspel)? Använd färdiga diskussionskort från Digirygsäcken.
- Öva att hantera och sätta ord på känslor, till exempel med hjälp av Öva på känslor-materialet. Till exempel avslutning av en intensiv lek eller ett digitalt spel kan innebära ilska och besvikelse.
- Diskutera daghemmets digiregler med föräldrarna. Det stöttar föräldraskapet, ökar familjens mediekunskap och ger föräldrarna en handlingsmodell.

- Tipsa föräldrar om stödmaterialet Digiryggsäcken och Föräldratips i spel och sociala medier, gärna i samband med en föräldrakväll.

Material

Digiryggsäcken

Information, tips och uppgifter som stöd för mediefostran och trygg användning av digitala enheter. Innehåller bland annat utskrivbara digi- och spelregler, diskussionskort och färgläggningsbotten. Materialet passar både för pedagoger och barnfamiljer.

www.pelituki.fi/digiryggsacken

Mediekunskapsskola för alla åldrar:

mediataitokoulu.fi

Mediestigarna. Tips för småbarnspedagoger.

Mediestigarna. Så blir du en skicklig mediefostrare.

Nationella audiovisuella institutet KAVI.

Video: Medierädsla. Nationella audiovisuella institutet KAVI.

Video: Första telefonen. Nationella audiovisuella institutet KAVI.

Spelfostrarens handbok 2, artikel: Vem har spelkontrollen – spelfostran i barnfamiljer.

Tips på spelregler.

Läs mera om åldersgränser:

pegi.info/sv och www.ikarajat.fi/

Praktiska tips, MLL: Median käyttöä rajaavat sovellukset ja laitteiden ruutu-aika-asetukset (Familylink m.fl.).

Föräldratips om spel och sociala medier en gång i månaden via Teams.

Info och anmälan: www.pelituki.fi/foraldartips

ARTIKEL 31

Barn har rätt till lek,
vila och fritid.

12. Lekens betydelse

Främja utveckling, lärande och välbefinnande

Maria Stoor-Grenner & Jennie Stolzmann-Frankenhaeuser

Sakkunniga inom mobbningsförebyggande arbete bland småbarn, Folkhälsan

När man frågar barnen vad det bästa på daghemmet är, svarar de flesta att få leka. Leken främjar barnets utveckling, lärande och välbefinnande. För barnet har leken också ett egenvärde – den ger barnen glädje och välbehag.

I artikel 31 erkänner konventionsstaterna barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till hans ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.

Småbarnspedagogiken har som uppdrag att erbjuda barnen möjligheter till olika slags lekar. I leken är barnen aktiva aktörer. De strukturerar och utforskar världen omkring sig, utvecklar sociala relationer och skapar mening utifrån sina erfarenheter. I leken bildar barnen sig en uppfattning om sig själva och andra människor.

Barn mäter ofta sitt värde i om de är lekbara – finns det barn som vill leka med mig? I leken utvecklar barn sina samspelsfärdigheter som utvecklas optimalt då barnet får lekerfarenheter av barn som är emotionellt, kognitivt och socialt på samma nivå. Då barnen leker i grupp lär de sig att reglera sina känslor och sin vilja samt att ta andra människors perspektiv i beaktande.

Personalen har en viktig roll i leken. Den viktigaste uppgiften är att jobba för att alla barn, alla dagar, ska få en positiv erfarenhet av lek. För pedagogen handlar det om att handleda leken på ett lämpligt sätt och se till att alla barn har möjlighet att delta i gemensamma lekar utifrån sina förutsättningar och sin förmåga. Att få leka betyder att få vara med, att bli vald som lekkamrat. Att barn

inte leker kan handla om att de saknar samspelsförmågor, de är kanske tysta och tillbakadragna och behöver hjälp att hitta lekar och kompisar. Barn behöver hjälp med att lära sig att tolka andra och att tolka leksignaler. Där blir de vuxna helt avgörande.

Pedagogerna behöver också bereda tid för leken, utrymme, lugn och ro samt lämpliga lekredskap och material som är tillgängliga för barnen. Lärmiljöerna ska anpassas efter leken, inte tvärtom. Genom att observera leken får personalen insikt i barnens relationer, barnens tänkande och intressen, deras känslor och upplevelser, deras livsvärld och hur hierarkierna i barngruppen ser ut.

Reflektion, övningar och material

Reflektera

- Har alla barn i gruppen någon att leka med?
- Hur ser barnens samspelsfärdigheter ut?
- Vilka styrkor har barnen och vilka färdigheter behöver de stöd i för att kunna samspela med andra barn?
- Fråga barnen hur de tycker att vuxna borde agera när barn säger till varandra: ”du får inte vara med”.

Barns samspelsfärdigheter

Enligt forskaren Vilja Laaksonen kan man dela in barns samspelsfärdigheter i fyra olika delområden (se bilden på följande sida). De olika delområdena är i sin tur indelade i olika färdigheter eller förmågor. Enligt Laaksonen behövs dessa färdigheter för att barnen ska kunna samspela och knyta kontakter med jämnåriga på ett optimalt sätt. Laaksonens forskning visar att barn som har mera svårigheter än sina jämnåriga på de fyra olika områdena även oftare är involverade i mobbning. För att kunna förebygga mobbning behöver vuxna därför fästa uppmärksamhet vid att stöda barnens samspelsfärdigheter.

Material

Kompiskonst – kunskap och övningar för att skapa en fungerande grupp.

I den här boken berättar Vilja Laaksonen och Laura Repo om hur mobbning kan se ut bland barn på daghem och hur du som pedagog kan stöda barnens samspelsfärdigheter genom konkreta övningar och lekar. Boken är färgkodad så att du lätt hittar vilka lekar och övningar som stöder de olika delområdena i Laaksonens modell ovan.

Filmerna Djuren på Djuris.

Ett bra sätt att locka barnen i gruppen till samtal om kompisrelationer och olika dilemman som kan uppstå i samspelet med andra. Filmerna handlar om samspelsfärdigheter och syftar till att stärka barnens relationer i gruppen och ge verktyg för att hantera konflikter och reflektera över olika slags känslor. Filmerna riktar sig till de äldre barnen inom småbarnspedagogiken och består av 20 avsnitt med tillhörande lärarhandledning för pedagoger. Det finns även extra avsnitt om känslor och musikvideor.

urplay.se/program/218530-djuren-pa-djuris-far-jag-vara-med

Barns samspelsfärdigheter

Att kommunicera enligt situation, att följa regler, att förbinda sig till gruppen.

Att ge och ta emot respons, att hantera konflikter, att stöda och uppmuntra.

Förmåga att fungera i grupp.

Färdigheter i att upprätthålla samspel och stöda andra barn.

Förmåga att ta hänsyn till andra.

Färdigheter i att ansluta sig till samspels-situationer.

Att ta andra i beaktande, att göra kompromisser, att undvika att såra, att visa vänlighet.

Att ansluta sig till leken, att ta kontakt med andra, att svara på inbjudan till lek.

Konsten att hantera känslor

Att kunna hantera känslor, tankar och handlingar är viktigt för att fungera tillsammans med andra. En viktig förmåga för att vara delaktig och ha inflytande är att kunna sätta namn på och bli medveten om sina känslor och hur de påverkar andra. Det är också viktigt att kunna känna igen andras känslor. Våra grundkänslor är medfödda men hur vi reagerar på dem är delvis inlärt. Temperament handlar om hur snabbt en person reagerar på ett stimuli, till exempel hur starkt eller svagt man upplever en känsla eller hur snabbt man reagerar i olika situationer. Vissa barn behöver öva sig på att ta plats och andra barn på att ta ett steg tillbaka. Viktigt är ändå att respektera barnet som hen är oberoende av temperament.

Att inte förstå känslor och hur de kan påverka vårt agerande försvårar kommunikationen med andra. För ett barn kan irritation eller ilska leda till att hen vill ropa åt eller knuffa till en kompis. I sådana situationer har barnet nytta av att kunna hantera och reglera tankar som känslor ger upphov till. Brister i självreglering gör det utmanande att fungera i sociala situationer. Genom att känna igen, bli medveten om och förstå känslor stärks grundläggande färdigheter som att kunna styra sig själv, hantera sina känslor, lyssna, fokusera sin uppmärksamhet, kontrollera sina impulser, vänta, be om hjälp, hävda sig själv på ett positivt sätt, hantera dilemman, samspela och umgås.

Material med information om känslor, övningar samt tillhörande känslkort:
folkhalsan.fi/tryckta-publikationer/utbildningsmaterial/ova-pa-kanslor/

Reflektera

- Vilka känslor är lätt för dig att visa, vilka är svårare?
- Vilka känslor är mera tillåtna på er enhet?
- Vilket temperament hos barnet har du lättare och svårare att bemöta?
- Samtala med barnen om vad som gör dem arga, ledsna, glada, rädda?

Självreglering

Självregleringsfärdigheter är en förutsättning för att skapa goda relationer. Att kunna identifiera känslor och sätta ord på dem samt hitta strategier för att lugna ner sig påverkar välmående och växelverkan med andra. Att kunna styra sig själv, sina tankar, känslor och handlingar har betydelse för hur väl vi lyckas i det sociala samspelet. Färdigheterna hjälper oss att stanna upp så att vi kan hitta lämpliga beteenden i olika situationer. I daghemsåldern är barn som mest mottagliga för att lära sig självregleringsfärdigheter. Barnen övar sig ännu i att samspela med andra och behöver därför vägledande och trygga vuxna som rollmodeller och andra barn för att utvecklas optimalt. Förmågan att självreglera bygger på kontinuerliga erfarenheter av samreglering med en trygg person. Genom samreglering skapar vi en delad känsla av trygghet och gemenskap. I daghemsmiljö kan du på ett lekfullt sätt träna självregleringsfärdigheter som är till nytta i umgänget med andra.

Starka känslor

Att kunna hantera starka känslor är till nytta när man ska samspela med andra. Starka känslor gör det svårt att hantera sina impulser, styra sitt beteende, tänka rationellt och lösa problem i leken. Barn som igen kan avläsa andras känslor och styra sina egna känslor inger förutsägbarhet och trygghet. Starka känslor uppstår i hjärnan och för att vi ska kunna utveckla relationer behöver vi kunna styra våra hjärnor. När vi förstår hur hjärnan fungerar blir det lättare att styra beteendet.

Material och tips

Hur ser hjärnan ut?

Tips på hur du med hjälp av bilder och berättelser kan beskriva hjärnans delar på ett konkret och vardagligt sätt för barnen. Fundera tillsammans på hjärnans storlek, färg och vilka uppgifter olika delar av hjärnan har. Det är främst tre olika delar av hjärnan som har betydelse för känsloreglering: Amygdala (vakthunden), frontalloben (kloka ugglan) och hippocampus (skattkistan). www.dagis.fi

Bygg en hjärnstorm

Ett tips för att synliggöra vad som händer i hjärnan då man får en stark känsla är att tillverka en så kallad hjärnstorm, en burk som fylls med vatten och glitterflingor. Då man skakar burken virvlar flingorna runt i hög hastighet. Detta symboliserar hur det kan se ut i hjärnan vid en stark känsla. En känslotermometer med tydlig gradering av känslolägen och intensitet fungerar likadant och synliggör var på känslotermometern barnet är. Detta är även ett bra sätt att visa hur känslor kan förändras.

Amygdala-klocka

En så kallad amygdala-klocka synliggör för barnen hur amygdala (vakthunden) kan reagera vid starka känslor. Färgerna vit, grön, gul, röd och svart visar på hur aktiv amygdala är. Det mest optimala läget för att lära sig nya saker är då klockan visar på färgen grönt. Då amygdala däremot börjar gå mot gult kan man se det som ett varningstecken på att barnet börja känna sig lite stressat eller irriterat. Då klockan står på rött har barnet en stark känsla och på svart klarar barnet inte längre av att hantera sin känsla och då kan man säga att amygdala får kortslutning eller blir kidnappad.

Tips på känslomaterial:

www.folkhalsan.fi/visuellt och www.folkhalsan.fi/kompisvaskan

Emotionell vägledning

Vuxna på daghemmet har en viktig roll när det kommer till att vara lyhörd för olika känslor hos barnen. Speciellt negativa känslor hos barn kan vara svåra att stå ut med. Vuxna som kan hjälpa barn att utveckla sin känslomässiga förmåga kan ha hjälp att först utforska hur de själva handskas med olika känslor och hur det kan påverka barnen. Psykologen John Gottman menar att det bästa sättet att förhålla sig till barnets känslor är att vara lyhörd för känslorna, finnas nära och bekräfta känslan, fråga vidare och hjälpa barnet med problemlösning. Denna strategi kallas emotionell vägledning.

Den emotionella vägledningens fem steg

1. Uppmärksamma barnets känsla.
2. Låt barnets känsla bli ett tillfälle till närhet och vägledning.
3. Lyssna igenkännande och bekräfta barnets känslor.
4. Hjälpa barnet att sätta ord på sina känslor.
5. Sätt gränser och hjälp barnet att hitta lösningar på problemet.

Övningar i att stanna upp och medvetet använda våra sinnen förbättrar vår förmåga att fokusera, till exempel genom att bestämma vilka ljud vi vill fokusera på när vi lyssnar och att kunna svara med eftertanke. Genom att välja vilka ljud vi koncentrerar oss på och reagerar på, utvecklar barnen självkännet och självregleringsförmåga. Genom att noggrant lyssna på ljud, tal och instruktioner får barnet en bättre helhetsbild av det som händer runt omkring och för att kunna välja lämpliga reaktionssätt när man umgås med andra. Då barnet får en helhetsbild av en händelse är det också lättare att se mer nyanserat på problem och hitta konstruktiva lösningar. Genom att lära sig att vänta kan du också styra dina behov som har en avgörande betydelse för bestående relationer.

Tips

Stöd barnens förmåga att fokusera genom att främja förutsägbarhet och ge dem betänketid, till exempel med dagsschema, fasta platser, tydliga scheman och bildstöd för aktiviteter. En fungerande struktur innebär att barnen vet vad som ska hända, vilket inger trygghet och minskar impulsivt beteende.

Bildmaterial för att skapa egna dagsscheman: www.folkhalsan.fi/akk

Lekar som tränar självreglering

Det finns många lekar som tränar självregleringsfärdigheter där bland annat uppmärksamhet, impuls kontroll, arbetsminne och att vänta ingår. Genom lekarna lär sig barnen bland annat att fokusera, lyssna, komma ihåg instruktioner, hantera impulser, samarbeta och vänta på sin tur. Tips på lekar finns i Folkhälsans lekdatas. Det handlar om enkla lekar som gärna får upprepas mycket, efterhand kan lekarna utvecklas från det enkla till mer komplicerade. www.lekar.folkhalsan.fi (använd sökordet självreglering)

Empati och inlevelseförmåga

För att kunna knyta och upprätthålla goda relationer behöver barnen även kunna leva sig in i hur någon annan tänker och känner men även med tiden lära sig att handla utifrån den empatiska förståelsen. Forskning visar att det finns ett samband mellan bristande självkontroll och självcentrering. Genom att skifta fokus från de egna upplevelserna och behoven till andras behov och reaktioner kan man minska det impulsiva beteendet. Detta kan tränas genom att öva sig på att sätta sig in i hur andra tänker och känner och genom att visa omsorg om andra.

Enkla övningar för att visa omsorg om andra och vår närmiljö

Verksamhetskort för Dagisfred:

indd.adobe.com/view/cedcef73-a668-4186-adaf-678a5cef2cc5

KÄLLOR

Megan M. McClelland, Shauna L. Tominey Stop, Think, Act – (2015)

Löwenborg L, Gislason B (2021). Jag & Vi- känslor samspel och empati. Gothia kompetens AB. Lettland.

ARTIKEL 31

Barn har rätt till lek,
vila och fritid.

13. Upp och hoppa

Hur koppla lek och rörelse till barnkonventionen?

Jette Timgren

Sakkunnig i fysisk aktivitet och återhämtning, Folkhälsan

Det finns mycket som du som pedagog kan göra för att väcka rörelseglädje och uppmuntra till lek. Ta hjälp av våra tips för att sporra både barn och vuxna.

Som pedagog kan du hjälpa alla barn att hitta rörelseglädje och skapa nyfikenhet till rörelse och lek i olika miljöer, både inne och utomhus. Genom att skapa möjligheter till att få öva motoriska färdigheter kan du dessutom stöda inlärningsförmågan och den fysiska funktionsförmågan.

Rörelse väcker ofta känslor och erbjuder en fin möjlighet att öva på kompisfärdigheter med hjälp av olika rörelselekar. Ordlekar och sagor kan bli ännu roligare om man samtidigt får röra på sig. Även naturen sporrar till rörelse och lindrar stress. Redan en 20 minuters utomhusvistelse har en positiv effekt. Dessutom har naturens mikrober en hälsofrämjande effekt på människor. Genom att vistas i dagsljus främjas sömnen och därmed återhämtning och vila som också nämns i barnkonventionen.

Du kan också testa att bryta stillasittandet och undvik köande. Alla förflyttningar som görs är ypperliga möjligheter att få in olika typer av rörelse.

Enligt de nationella motionsrekommendationerna borde barn under skolåldern röra på sig tre timmar per dag, varav en timme ska vara rask motion, alltså att man blir andfådd och pulsen stiger.

Reflektion, övningar och material

Kan vi se över våra regler?

Ifall vi stoppar en spontan rörelse för barnet, när och var får barnet i så fall utlopp för sitt behov av rörelse?

Hurdana miljöer använder vi för rörelse?

Har barnet möjlighet att mångsidigt utveckla sina grundmotoriska färdigheter?
Vilka andra miljöer kunde vi använda för att stöda denna utveckling?

Sätt på dig rörelseglasögon.

När och var kan vi byta ut stilla verksamhet till rörlig verksamhet?

Tips till personalen

Sätt upp en lapp vid ytterdörren med veckans rörelse – hur barnet och vårdnadshavaren ska ta sig från daghemsporten in till daghemmet. Denna vecka kanske man ska hoppa som en groda. Ta barnen med i processen.

Hur stöda vårdnadshavarna?

Samla ihop material som stöder rörelse i en ryggsäck som kan lånas till hemmen. Väskan kan innehålla allt från naturbingo till ärtpåsar och rörelsekort, och materialet kan gärna bytas ut enligt säsong.

Material

Lekdatabasen: <https://lekar.folkhalsan.fi/>

Chilla för barn: <https://www.folkhalsan.fi/chilla/>

Hoppa på: <https://www.folkhalsan.fi/hoppapa>

Naturkraft: <https://www.folkhalsan.fi/naturkraft>

ARTIKEL 6

Barn har rätt till liv,
överlevnad och utveckling.

14. Mångkulturella lärmiljöer

Kulturell och kommunikativ kompetens skyddar sårbara barn

Emina Arnautovic

Sakkunnig i mångfaldsarbete, Folkhälsan

Förmåga att lyssna in, men även att reflektera över sina egna värderingar och attityder är en viktig del av den kulturella kompetensen. Allt fler finländare har en annan kulturell bakgrund – och det är vår uppgift att bejaka och skapa utrymme.

I grunderna för planen för småbarnspedagogik (2022) poängteras att vi lever i en värld som kännetecknas av kulturell, språklig och åskådningsmångfald. Detta ställer krav på sociala- och kommunikativa färdigheter samt en kulturell kompetens inom småbarnspedagogiken. Trots att allt fler människor har en annan kulturell bakgrund kan det ändå finnas lärmiljöer som är ganska homogena. Studier visar att det finns en risk att kunskap om kulturell mångfald och kulturell kompetens blir åsidosatt i homogena lärmiljöer eftersom den inte anses vara relevant.

Enligt forskning och undersökningar i Finland löper invandrarbarn och unga tre gånger större risk att bli mobbade och diskriminerade av kamrater och lärare än ungdomar av finländsk härkomst. Det leder till att de inte känner sig hemma på dagis, i förskolan eller i skolan, vilket i sin tur leder till att invandrarunga själva uppvisar tre gånger mer våldsamt beteende än finländska unga.

Att bejaka och skapa utrymme för olika kulturer att samverka, att bejaka barnens olikheter och ta tillvara olikheterna i all småbarnspedagogisk verksamhet främjar barnens identitetsutveckling och livsvillkor. Alla barn har rätt till att lära sig om andra kulturer än den egna, oavsett ursprung. Om kulturell mångfald presenteras som någonting positivt, dynamiskt och acceptabelt förebygger vi rasism och mobbning.

Att tänka att kulturell mångfald berör bara en individs etnicitet är dock snävt och kan få oss att tro att skillnaderna är kategoriska och permanenta. Det är bra att komma ihåg att kulturer föränd-

ras bland annat beroende på värderingar, traditioner och trender i samhället. För att till fullo kunna tillgodose barnens bästa är samarbete med föräldrarna viktigt. En genomtänkt struktur för introduktionen av de nyanlända familjerna till småbarnspedagogik är en bra start. Skapa tid för att lära känna varandra och bygga upp förtroende. Ta tillfället i akt att få djupare kännedom och redskap för hur man på bästa vis kan bemöta barnet.

Reflektion, övningar och material

Fundera på

- Hur syns kulturell mångfald på din arbetsplats?
- Vilka värdegrunder och levnadssätt talar du om som självklara och vilka nämner du en enstaka gång?
- Har du någon gång kommit på dig själv att ha förutfattade meningar om en förälder eller ett barn på grund av deras ursprung? Vad gjorde du då?
- När tänkte du senast på din egen hudfärg eller religion?
- Har du någon gång fått dig tillskrivet egenskaper på grund av varifrån du kommer? Om så hur kändes det? Om inte, varför inte?
- Vilken typ av uppmärksamhet ger du till barn på ditt dagis? Skiljer det sig på något sätt beroende vem du vänder dig till?
- Hur uppmärksammar ni julen i förhållande till andra religiösa högtider?
- Granskar du böcker och leksaker? Hur ofta förekommer personer med en annan hudfärg än vit? När och hur presenteras dessa personer? Vad gör de?
- Om ert dagis eller förskola har utklädningskläder, granska om det finns variationer som till exempel turban, hijab, olika kjolar eller byxor som är vanliga i andra länder. Ifall ni har det, hur förhåller sig barnen till dessa klädesplagg?
- Vad är integration enligt dig?

Material

Barnfavoriterna Mimmit. Videoklipp som på ett naturligt sätt visar kulturell mångfald
www.youtube.com/@Mimmitmusic

Mimmit – Jag är Underbar
www.youtube.com/watch?v=bOc29iC0nFI

Barnböcker från Förskoleforum som är förknippade med barnkonventionen och lämpliga för barn i åldern 3–5 år.
forskoleforum.se

Eva Susso (2019): Morfar flyttar in. (Artikel 8: Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden.)

Eva Susso & Jali Madi Susso (2019): Eid – en festdag. (Artikel 8: Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden.)

Jaqueline Woodson & Rafael López (2019): Den dag du börjar. (Artikel 2: Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.)

Lasse Anrell & Anna-Karin Garhamn (2016): Vi och dom andra. (Artikel 22: Barn på flykt har rätt till skydd och hjälp att spåra och hitta föräldrar och familjemedlemmar.)

Övning – Vilka helger firar vi?

Tid: 15–20 minuter

Ladda ner eller printa ut Ad Astras festkalender med högtider som firas inom de fem största religionerna i Finland. Du kan också använda ”Den multireligiösa kalendern” från Myndigheten för stöd till trossamfund (Sverige) som har antecknat de flesta helger som firas. Börja med att tillsammans med barnen diskutera vilka helger som firas i deras familj. Om det ens firas några helger? Ha gärna kalendern framme hela året. I början av varje månad kan ni öppna kalendern och tillsammans med barnen räkna hur många helger det finns att fira denna månad. Fundera på hur många av dessa vi är lediga från dagis eller skola. Därefter kan ni fundera på vad dessa lediga helger och dagar betyder för barn som inte firar dem. Det finns inga rätt eller fel svar utan syftet är att ge barnen perspektiv, att visa att kulturkristna har vissa privilegier gentemot andra religioner. Avsluta med att barnen får fundera på om de skulle kunna välja en händelse eller person som de skulle vilja fira och varför?

Material

Ad-Astras festkalender

juhlakalenteri.fi/sv

Digitala sagor med pedagogiskt material om olika högtider på fem olika språk:

saga.ad-astra.fi/sv/sagor

Kompetenshöjande material för personalen

Institutet för hälsa och välfärd. Webbutbildning om antirasism för yrkespersoner.

thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/stodmaterial/webbutbildning-om-antirasism-for-yrkespersoner

Forum för levande historia. Att motverka rasism i förskolan och skolan.

www.nok.se/kurser-och-event/alla-onlinekurser/att-motverka-rasism-i-forskolan-och-skolan/

Steg mot antirasism. Ad-Astra

www.docdroid.net/oWplCsy/stegmotantirasism-pdf

Boken om barnkonventionen

forskoleforum.se/artiklar/bokslokens-boktips-kompisar-och-barnkonventionen

Familja r.y.

www.familiary.fi/tools-for-speaking-about-racism-and-discrimination-guide.html

Främja jämlikhet och antidiskriminering med barn baserat på Persona Doll.

<https://personadoll.uk/>

Rädda barnen (2022). Hur kan vi skydda barn från rasism i skolan?

www.youtube.com/watch?v=rI8ya4RprSE

Biese & Björkqvist (2022). Varför förväntas bara VI anpassa oss?

(Folkhälsans och Agendas rapport)

UNICEF: Talking to your kids about racism. How to start the important conversation and keep it going. www.unicef.org/parenting/talking-to-your-kids-about-racism

Mottagandet av nyanlända familjer i förskolan – hur kan praktiken utvecklas?

Forskning om undervisning och lärande 2018: 2 vol. 6.

forskul.se/wp-content/uploads/2019/02/ForskUL_vol6_nr2_2018_s23_43.pdf

KÄLLOR

Derman- Sparks, L. & Ramsey, P. (2011). What if all kids are white? Multicultural/Anti-Bias Education with white children.

Gustafsson, M & Töringe, J. (2020). Skapa plats – en normutmanande bok för en mer inkluderande skola.

Nätverket för familjers diversitet (2022): Familjernas mångfald i småbarnspedagogiken. Guide för yrkespersoner inom det pedagogiska området. https://monimuotoisetperheet.fi/wpcontent/uploads/2022/04/varhaiskasvatuse-sopas_A5_sve_web.pdf

Rauhankasvatusinstituutti RKI ry. Tuuli Kurki: Kun tutkitaan rasismia suomalaisessa koulutuksessa, kolme teemaa toistuu <https://rauhankasvatus.fi/tutkijatohtori-tuuli-kurki-kun-tutkitaan-rasismia-suomalaisessa-koulutuksessa-kolme-teemaa-toistuu/>

Kulturell kompetens och kultursensitivitet (THL). <https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/stod-material/god-praxis/kulturell-kompetens-och-kultursensitivitet>

Minna Säävälä, Arbets- och näringsministeriet, Policy brief 1/2022. Lika möjligheter till välbefinnande för barn med olika bakgrund. https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/76169779/Policy_Brief_1_2022.pdf/f/76063dc2-b77a-4fee-0418-62b0000f8924?t=1661844103028

Tapani Innanen (2018). De vill göra mångfald det nya normala i finländska skolor. <https://www.helsinki.fi/sv/pedagogiska-fakulteten/aktuellt/nyheter-och-artiklar/de-vill-gora-mangfald-det-nya-normala-i-finlandskaolor>

ARTIKEL 2, 5, 18

Om föräldrarnas ansvar,
rättigheter och skyldigheter.

15. Föräldrasamarbete

God samverkan mellan hem och daghem

Micaela Romantschuk

Verksamhetsledare för Förbundet Hem och skola

– en centralorganisation för föräldraföreningar knutna till skolor och daghem

Hem och Skolas uppdrag är att främja barns och föräldrars intressen och att skapa en trygg gemenskap bland familjer, daghem och skolor. En god samverkan mellan familjerna och de som jobbar inom småbarnspedagogiken bidrar till att bygga en gemenskap som främjar trygghet och glädje hos barnen.

Hem och Skolas arbete och målsättningar har många beröringspunkter med barnkonventionen.

Artikel 2: *Barnets rättigheter gäller alla barn. Inget barn får diskrimineras på grund av barnets eller dess föräldrars egenskaper, åsikter eller ursprung.*

Föräldrarna är olika och kommer till daghemmet med olika erfarenheter, resurser, förväntningar och frågeställningar. För personalen är det avgörande att behandla alla föräldrar likvärdigt och med respekt. Jämlikhet innebär inte att alla ska behandlas likadant, utan att vi ska möta varje förälder och familj där de befinner sig. Oavsett till exempel språklig och kulturell bakgrund, stödbehov eller sexuell läggning ska varje förälder känna sig sedd och hörd. En effektiv kommunikation handlar om att ställa frågor och lyssna aktivt och att tala mindre själv.

Artikel 5: *Staterna ska respektera föräldrars och vårdnadshavares ansvar, rättigheter och skyldigheter i anslutning till barnets fostran.*

Artikel 18: *Föräldrarna har det primära och gemensamma ansvaret för barnets fostran. Föräldrarna ska fungera i enlighet med barnets bästa. Staten ska stöda föräldrarna i deras uppgift.*

Det är av yttersta vikt att involvera föräldrarna i barnets fostran på daghemmet. Detta framgår också tydligt i planen för småbarnspedagogik: Målet med samarbetet mellan föräldrar och personal är att gemensamt ansvara för en trygg uppväxt för barnen.

Förtroende utgör grundstenen i ett framgångsrikt samarbete med föräldrarna. Pedagoger som visar omsorg och sätter barnets bästa i fokus bygger upp detta förtroende. Genom att rådgöra med föräldrarna om hur de kan stödja sitt barns tid på daghemmet och genom att främja öppen dialog kan föräldrarna vara en resurs både för sina barn och för hela daghemsgemenskapen. Det är särskilt viktigt att satsa på att stärka gemenskapen bland föräldrar under övergångsperioderna när barnen börjar på daghemmet eller förskolan och när de förbereder sig för skolstart. Genom att skapa relationer mellan föräldrarna sänks tröskeln för att erbjuda och ta emot kamratstöd längre fram. När föräldrarna integreras i gemenskapen underlättas daghemmets arbete och påverkar hela miljön på ett positivt sätt. För att göra barnkonventionen och andra relevanta lagar och styrdokument levande för både personal och föräldrar är det en god idé att använda dem som utgångspunkt vid föräldramöten. Det gör det lättare att integrera principerna i vardagen.

Reflektion, övningar och material

En förutsättning för en god samverkan och relation med föräldrarna är personalens förhållningssätt till föräldrarna. Det kan vara bra att med jämna mellanrum stanna upp och reflektera över sitt eget förhållningssätt och bli medveten om sina egna värderingar. På vilket sätt arbetar vi för en tillitskultur i vårt daghem? Hur ser det ut helt konkret? En välfungerande kommunikation mellan hemmet och daghemmet är en förutsättning för att samarbetet ska fungera. En god kommunikation är dialogisk, vilket innebär att man tänker tillsammans och lyssnar på varandra.

Diskutera

- Värderar jag alla föräldrar lika?
- Är jag medveten om de värderingar jag har?
- Känner sig alla föräldrar välkomna?

Tillit mellan föräldrar och personal...

- skapas redan vid första mötet.
- tenderar att vara som störst i början.
- är "till låns".
- förutsätter att föräldrarna har insyn i verksamheten.
- beror till stor del på kvaliteten i de dagliga mötena.

Diskutera

- Varför kommunicera?
- Hur och vad kommunicera?
- Till vem kommunicera?
- Var kommunicera?
- När kommunicera?

ARTIKEL 16

Barn har rätt till privatliv.

16. Barn och sexualitet

Stöd barns sexualitet genom att våga prata

Suss Åhman

Sakkunnig i sexuell hälsa, Folkhälsan

Att jobba med frågor kring småbarn och sexualitet kanske låter ovant, men det är viktigt och har många fördelar. Barn har en sexualitet, men den är annorlunda än vuxnas.

Närhet, gränser, beröring, välbehag och att lära känna sin kropp är viktiga delar av barns sexualitet. Att stödja barns sexualitet handlar mycket om att arbeta med känslor, kommunikation, gränser och att reflektera kring hur man själv kan fungera som förebild.

Till barns rättigheter hör att bli beskyddade och att få lära sig saker, och här är sexualfostran en aspekt. Barn är naturligt nyfikna bland annat på frågor kring kroppen och hur man blir till. Trygga vuxna som ger svar på frågor och talar om ämnet med enkla ord på barnets nivå har en god och skyddande effekt. Då lär sig barn att kropp och sexualitet är naturliga teman som det går bra att prata om, lär sig ord för alla kroppsdelar, och får en vana att diskutera ett tema som för äldre generationer ofta varit svårt. Det här underlättar relationer och välmående både i barndomen och genom livet.

Samma sak gäller beröring och gränser som är bra att ta upp redan med de minsta. Då lär sig barnen tidigt att respektera andras kroppar och gränser, samt vet att ingen har rätt att röra dem själva på sätt som känns obehagliga eller på intima områden. Det här kan skydda barn mot övergrepp, men också hjälpa barn som blivit utsatta att berätta om saken och få hjälp. Tystnad kring temat gör att barn uppfattar att man inte ska prata om kropp och sexualitet och i stället blir de lämnade ensamma och mer utsatta.

Reflektion, övningar och material

Reflektionsfrågor

- Hur tar ni upp teman kring kropp, gränser och sexualitet på ert daghem?
- Skulle det vara möjligt att fokusera lite mer på detta? Finns det hinder för det och hur kunde ni i så fall tackla dem?
- Hurudan är din egen attityd gentemot barns sexualitet? Finns det behov av mer kunskap eller att reflektera kring temat för att utvecklas?

Övningar

- Vill du krama ett barn eller ta det i famnen? Ha som vana att alltid fråga barnet om det vill få en kram eller sitta i din famn. Då lär sig barnen att de har ett val när det gäller fysisk närhet och att deras val respekteras. Det är att lära sig samtycke på grundnivå.
- Rita en bild av hela kroppen och gå igenom namn på olika kroppsdelar, däribland snippan och snoppen (och kanske könsorganens delar, som pung och snopp, springa, babyhål och babybo).
- Använd regelbundet exempel på personer som bryter mot normerna, så ger du en bredare bild av hur man kan vara. Tala till exempel om någon som lever i ett samkönat parförhållande, om olika slags familjer eller någon som föddes med en snippa men som senare märkte att hen känner sig som en man.

Material

Nakensaken – att tala om kropp, gränser och sexualitet med 1–6-åringar

Fungerar som stöd för dig som jobbar med barn eller annars har med småbarn att göra. Materialet består av två delar, där den första delen bland annat tar upp hur barns sexualitet ser ut, hur man kan stöda barnen i dessa frågor på olika sätt och hur man kan utvecklas som sexualfostrare. Den andra delen erbjuder bilder och innehåll för att föra diskussioner med barn om kroppen, gränser, hur bebisar blir till och normer kring kön och kärlek. Nakensaken innehåller även ett färdigt informationsbrev att skicka till vårdnadshavarna. www.folkhalsan.fi/nakensaken

Planscher

För att stöda föräldrarna kan ni beställa eller printa ut Väestöliittos plansch "Stöd barnets utveckling – åldersenlig, barnanpassad sexualfostran" samt planschen "Alla har rätt att bestämma över sin egen kropp. Kunskap, färdigheter och attityder för barn". Häng upp planscherna i tamburen så att föräldrarna kan bekanta sig med dem. Då kan de se vad sakkunniga rekommenderar och du kan hänvisa till att ni följer det samt planen för småbarnsfostran som också tar upp sexualitet.

17. Oro för ett barn

Ibland måste man anmäla

Britt-Helen Tuomela-Holti
Sakkunnig i familjearbete, Folkhälsan

Om du är orolig för ett barns välbefinnande behöver du ta en diskussion med föräldrarna. Om ingen förändring sker är du som pedagog skyldig att göra en barnskyddsanmälan.

Att ha oro för ett barn kan handla om många olika saker. Det kan vara att den fysiska omvårdnaden inte är som den borde vara, till exempel om barnet kommer smutsigt, hungrigt eller utan adekvata kläder till daghemmet, eller att barnet inte blir sett eller bekräftat och får den uppmärksamhet hen skulle behöva. Om man känner oro för dylika saker är det viktigt att ta upp det i ett samtal med föräldrarna och berätta vad man noterat med så konkreta och tydliga exempel som möjligt. Boken "Ta upp oron. En handbok i tidiga dialoger" av Esa Eriksson och Tom Erik Arnkil ger bra vägledning och exempel på hur man kan föra dialoger. Målsättningen med samtalet är att erbjuda hjälp till

familjen. Ifall familjen är i behov av mera hjälp kan de själva eller i samarbete med pedagogerna göra en ansökan om utredning av servicebehov enligt socialvårdslagen. Ifall familjen inte är intresserad av att ta emot hjälp och ingen förändring till det bättre sker för barnets del inom en rimlig tid, är pedagogerna skyldiga att göra en barnskyddsanmälan och berätta åt föräldrarna att en anmälan görs.

Om du misstänker att ett barn utsatts för övergrepp

Har du en misstanke om att barnet utsatts för sexuella övergrepp eller våld har du en skyldighet att göra en anmälan till både polisen och barnskyddsmyndigheterna (barnskyddslagen §25). Du behöver inte ha bevis eller klarhet i vad som hänt, det är barnskyddets uppgift att utreda, men pedagogens uppgift att anmäla. Det är viktigt att föra saken vidare även om det skulle visa sig att inget hänt, man får inte riskera att lämna ett barn som blir utsatt utan hjälp. I det här fallet meddelar du ingenting till föräldrarna, dels för barnets säkerhet och trygghet, dels för att inte förstöra bevis.

Daghemspersonal har inte ansvar för att undersöka omsorgssvikt, men du har ansvar för att dokumentera situationer som väcker oro och anmäla om du misstänker att barn far illa. Personal på daghem har en oersättlig roll då det kommer till att upptäcka barn som far illa.

Tänk på att:

- Barn kan visa upp ett beteende, rita bilder eller berätta saker som känns oroväckande.
- Är situationen oklar men väcker oro hos dig så är det bra att följa med och fundera på barnets helhetssituation och välmående, och diskutera saken med dina kollegor. Du kan också fråga barnet om det är något speciellt som hänt eller som känns jobbigt.
- Är du osäker på om något har hänt eller hur du ska gå vidare kan du alltid konsultera barnskyddsmyndigheterna, socialjouren eller polisen om eventuella vidare åtgärder. De finns där för att hjälpa.
- Innan barnet lämnar dagvården behöver du försäkra dig om att hen är i säkerhet. Ring barnskyddet eller socialjouren om det inte är tryggt att låta barnet gå hem eller om du är osäker på hur du ska gå till väga.

Samtalet med barnet

- Om ett barn berättar om ett övergrepp, eller om det på annat sätt framgår att något verkar ha hänt, är det bra att låta barnet berätta i lugn och ro och bara lyssna. Känns det oklart kan du försöka ställa öppna frågor för att få en tydligare bild av situationen.
- Håll dig lugn, även om det känns svårt. Det är ett stort förtroende om ett barn väljer att berätta en tung sak för dig och hen behöver få känna att du klarar av att lyssna.
- Ställ så få frågor som möjligt, endast det som behövs för att du ska få en uppfattning om att något olämpligt har hänt. Ställ endast öppna frågor som till exempel "Kan du berätta mer? Hur menar du? Vad hände då?" Detta är viktigt eftersom ledande frågor kan ge en felaktig bild av vad som skett och försvåra utredningen.
- Barnet bär inget som helst ansvar för övergreppet, allt ansvar ligger på förövaren.
- Dokumentera genast efteråt vad barnet berättat innan du pratar med kollegor eller andra. Skriv ner allt du minns ordagrant, även vilka frågor du ställt.
- Tacka barnet för att hen vågade berätta och säg att inget av det som hänt är barnets fel. Säg att det är de vuxnas uppgift att reda ut allt och se till att barnet får hjälp, och att du för saken vidare.

Åtgärder

- När barnet berättat om övergrepp, gör en barnskyddsanmälan och en polisanmälan. Föräldrarna informeras inte om anmälan. Detta för att skydda barnet. Barn kan bli rädda för att föräldrarna ska hamna i fängelse eller att barnet ska tas ifrån sina föräldrar.
- Se till att ert daghem har kontaktuppgifter till polisen, barnskyddet och socialjouren, så att ni är förberedda ifall behovet skulle uppstå.

Ta hand om dig själv

- Att få reda på eller misstänka att ett barn utnyttjats eller är utsatt för övergrepp väcker ofta många svåra tankar och känslor. Se till att ta hand om dig själv och även söka hjälp för egen del, så att du får stöd i att bearbeta saken.
- Arbetshandledning kan vara till nytta, eller så kan du kontakta organisationen Tukinainen som erbjuder stöd såväl för personer som själva utsatts för sexuellt våld som för personer som i sitt arbete kommit i kontakt med offer.

www.tukinainen.fi

Material

Väestöliittos broschyr Nyfiken på sexualitet ger information om barnens rätt till trygghet och hur man tillsammans kan skapa förutsättningar.

www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/6b5aef44-nyfikenpaseksualitet-natet-28-11-19/lopullinen.pdf – 35 –

KÄLLA

Eriksson, E, Arnkil, T. & Bergman-Pyykkönen, M. (2012). Ta upp oron: En handbok i tidiga dialoger. Institutet för hälsa och välfärd.